

C.S. LEWIS

Sognepræst, cand.theol. Thomas Ø. Aallmann

C.S. Lewis blev født i Belfast i 1898 og døde 22. november 1963 samme dag, som præsident John F. Kennedy blev skudt af hvem ved hvem. På mere end en måde symbolsk, fordi Lewis dermed blev glemt langt inde i avisen, hvad der ville have glædet ham, fordi han var en kristen undseelig mand, og tillige et tegn, fordi noget i vesten endte den dag, der på hver sin måde havde rødder i og appelleret til vestens gamle værdier. For selv om den katolske præsident Kennedy var en notorisk fejlbarlig mand, så kaldte han dog sit embedssæde for »Camelot« efter borgen og idealerne fra den arthurinske sagnkreds, hvis ridderlige idealer lå Lewis særligt på sinde. I min biografi *C.S. Lewis – hans liv, tanker og verden* (ProRex 2022) har jeg for første gang forsøgt at skrive om Lewis på dansk og, så vidt jeg har kunnet læse mig til i den store mængde af engelsksprogede biografier, der findes, for første gang i gennemgangen af hans tankers årsager lagt noget mere vægt på en særlig side af Lewis, der har med hans forståelse af den

kristne ridderlighed at gøre. Lewis forsøgte gennem hele sit værk, der jo er 31 udgivelser, at »opvække Lancelot«, som jeg kalder det. For Lewis mente, at det vigtigste, som middelalderen gav videre, var dens chevalereske kode – den kristne ridders ideal.

Det er vigtigt først at forstå, at forfatteren til Narnia krøniken ikke bare var en hyggelig mand i tweed. Han var veteran fra første verdenskrig, og det løber gennem Narnia og gennem alt andet, som Lewis udgiver. Han var såret i kamp og med en høj etos, båret både i følelse og forstand af netop den ridderlighed, som han havde lært af de tekster fra middelalderen, som han siden barnsben holdt af at lære udenad – her særligt Arthurlegenderne. Men han var en beskeden mand og meget lidt forfængelig. Dette kom ikke bare fra hans personlighed, for den var syndig som alle andres, men det var tillært, trænet frem, som man lærer tennis, som han siger. Fordi Lewis hentede sit spejl i den kristne verdens smukkeste hal. Det var fra den

gamle verden og dens bibel, at det maskuline ideal var tydeligst: at en ridder skal være »Meek in hall, and fierce in battle«: Ydmyg som en gæst ved bordet men vild i slaget.

Ridderlighed

Lewis kaldte det ridderlige ideal for »den største gave, som middelalderen rakte mennesket« (Lewis 2017). Ridderlighed er ifølge Lewis et isoleret ideal. Det kendes kun fra middelalderen og er kun til der, hvor kristendommen forenes med en kæmpende kultur. Det vigtige ved dette ideal er ifølge Lewis den dobbelte fordring, der lægges på den menneskelige natur: Ydmyghed ved bordet og streng- heds i slaget. De to forenes i ridderen som et paradoks. Ridderen Lancelot er ikke et kompromis, en gylden middelvej mellem vildskab og ydmyghed. Han er en viljes ophøjede karakter, der holder to ting sammen, der ikke kan forenes. Ridderlighed er derfor noget, som skal trænes, opnås og ikke nået, som kommer af sig selv. Det er med Lewis' ord »en kunststart«. Ligesom kunst malet på et lærred eller hugget i sten er ridderlighed kunst blot med mennesket som materiale. Krigeren skal lære ydmyghed og overbærenhed, fordi erfaringen siger, at det mangler han, og den urbane mand skal lære tapperhed, fordi hans væsen, som Lewis siger det, let »gør ham til et pattebarn«. Hvis vi ikke kan skabe sådanne »Lancelots«, så falder verden ned i to grupper: Dem, der kan handle i »blod og jern« men ikke kan være ydmyge ved bordet, og de ydmyge ved bordet, der er ubrugelige i slaget. Lewis påpeger, at »Achilleus ikke kendte til nåde, at Sagaernes

helte alene var brutale og udholdende, at Hunneren Atila smilede ved sine blodige gerninger for at sprede rædsel, og at selv de civiliserede romere efter slaget bragte deres fanger i procession gennem byen for blot til sidst at skære halsen over på dem i mørke fangekældre« (Lewis 2017). Kun ved krigeren Lancelots selvdisciplin og besvær kan denne verdens skønhed bevares. Da Kong Arthur kårer Sir Lancelot til sin bedste ridder, skriver Malory, at Lancelot »græd som en jomfru«. Selv om folk i dag må lære at være ridderlige ud af egne ressourcer, fordi samfundet er ude af hierarkiernes orden, hvormed adelen var et eksempel til efterfølgelse, så gælder det stadig, at alternativet til den kristne ridderligheds høje kultur er de to vekslende tragedier: brutalitet eller blødsødenhed. Hvis Lancelots to halvdele adskilles, bliver historien ifølge Lewis en uhyggelig enkel affære, for historiens spejl lærer os, at hvis vi ikke kan skabe Lancelots, så går det som oldtidens Mellemosten, hvor hårde barbarer fra bjergene trænger ned og udraderer civilisationen, antager deres levevej og bliver bløde, hvorefter de udraderes.

Lewis kaster alt ind på, at Lancelot stadig kan vækkes. Han forsvarer, at der stadig er liv i den kristne tradition, som middelalderen kronede. Men den kulturs vedligeholdelse afhænger af, at vi ved, at det netop er en kristen kunst og ikke natur. Der skal anstrengelse, dannelse og disciplin til. Det er muligt, siger Lewis, at den moderne verden kalder ridderlighed for eskapisme, men i så fald er det den eneste udvej i en verden, der ellers kommer til at bestå af »ulve, der ikke forstår,

og lam, der ikke formår at forsvare det, der gør livet værd at leve« (Lewis 2017).

Denne indsigt er afgørende for at forstå, hvorfor Lewis skrev, hvad han skrev. Sammen med blandt andre J.R.R. Tolkien og de veteraner fra første verdenskrig, som mødtes i selskabet »The Inklings«, så Lewis på den første verdenskrigs åndelige konsekvenser på en ny måde. Mange moderne romaner og historikere begynder ud fra den pointe, at første verdenskrig sled den traditionelle kristne verdens trossæt og værdier i stykker. Men det er ifølge Lewis en ideologisk og falsk påstand, for hvad der kendetegnede netop den generation, der modnedes i krigens vaklende idealisme, var ikke et oprør mod deres forældres moralske koder og gamle orden, men en desillusionering, der omvendt var rettet mod optimismen fra deres egen oprørskhed. Som Lewis selv siger om krigen, så »knuste dens virkelighed de ikke-kristne forhåbninger til den menneskelige kultur«. Det er en vigtig pointe. Det var altså det moderne materialistiske Utopia, der faldt. Det var det ikke-kristne drømmeland, der blev knust af krigen og ikke den gamle verden. Første verdenskrig var modernismens lammelse. Hele den humanistiske tiltro til kulturens erstatning af Gud, den borgerlige koncertsals erstatning af kirken, den ideologiske ånd, der rækker tilbage til sidste halvdel af 1800-tallet og den materialistiske realisme, hvormed man så sig i gang med at bygge himmelen på jord, omdanne verden fra en kristen pilgrimsvandring til den permanente by for menneskets tilfredsstillelse – det var dette ånden fra den franske revolution, der nu kvaltes i mud-

deret ved Flandern og desillusionerede alle – »og det var« med Lewis' ord »ikke et øjeblik for tidligt« (Lewis 2023b). På den måde kan man forstå, at Lewis rejste den gamle ånd op, vækkede Lancelot, og som den amerikanske forfatter Walter Lipmann skriver, så bestod en stor del af Lewis og Tolkiens præstation i »at reintroducere for den almindelige forestilling den kristne vision om håb i en verden tortureret af tvivl og desillusion« (Lippmann 2005).

Kronologisk snobberi

Lewis skrev om årsagen til vestens forfald i mange essays og særligt i sine bøger »Afskaffelsen af mennesket« og fiktivt i sin science fiction-trilogis sidste bind »Den forfærdelige styrke«: ideen om, at værdier kunne nyskabes. At menneskets moral ikke var evig men var formbart materiale, som subjektet og dermed i sidste ende staten troede sig i stand til at nulstille, så man kunne begynde forfra. Tanken om et paradys på jord i stedet for et himmelsk flytter magtbalancen, sådan som Nietzsche og Marx havde plæderet for, og det havde ifølge Lewis sine rødder i oplysningstidens ideologier. Ved sin tiltrædelsesforelæsning som professor på Cambridge i 1954 »De Descriptione Temporum« (»Om at beskrive tiden«), inddelte Lewis historien i tre perioder, som var de eneste, der var tro mod kildeteksterne, når man læste dem (og Lewis havde som en af de få læst dem alle sammen): den førkristne, den kristne og den efterkristne periode. Den kristne periode sluttede ifølge Lewis omkring Jane Austen, og pointen hos Lewis var den vigtige, at selv om koderne var forskellige i de

forskellige tider, så viste det sig, når man besværede sig til at afkode dem, at de samme værdier løb muterende igennem alle digtere i vesten frem til 1700-tallets midte. Man udtrykte sig nok forskelligt og dermed nyt i hver ny tid, men man var enige om pointen og dermed meningen med at skrive. Det nye i den efterkristne tid er, at man end ikke var i stand til at videregive noget så enkelt som meningsfuldhed. Den efterkristne tids digtersubjekt var nye på en ny måde, fordi tænkerens bånd til metafysikken var sluppet – og dermed slap man også læserens fælles referencepunkt. Det evige i værdier og rationaler var forkastet i den efterkristne verden, og idealer var derfor noget, man herefter selv satte op med magt. Denne farlige tanke ville mindre amatørånder siden udleve, profetere Lewis. Og han fik ret. Særligt i vores egen tid, er dette senmoderne identitetsprojekt løbet amok. Og det har ifølge Lewis sine rødder i opgøret med det overnaturlige – med kristendommen.

Lewis præsenterede sig selv som et eksempel på 'Old Western Man', en legemliggørelse af de gamle trossystemer, som så hensynsløst var blevet kasseret af den nuværende intelligentsia. Uhyre vellæst vidste han, at mange af de bøger, som havde næret hans forestillingsevne – Platons »Staten«, Boethius' »Filosofiens trøst«, Virgils »Æneide«, Spensers »Faerie Queene« – i sagens natur var ude af takt med den moderne måde at se på verden. Men som han skriver: hvis du er faret vild i en skov, så nytter det ikke noget at fortsætte fremad – du må tilbage ad den vej du kom, da du fór vild. Nogle gange er den bedste form for fremskridt at gå tilbage.

Lewis skrev de fleste af sine bøger efter sin omvendelse til kristendommen i 1931 for at rejse det gamle vesten. Han er en god rejsekammerat, fordi han har kendt til den moderne vildfarelse. Som konvertit bort fra ateismen er han en kender af begge verdener indefra.

Lewis skrev med den robusthed, der kom af både at være veteran fra første verdenskrig og hjemkommen fra modernisme-sygens elendighed, hvormed han med hjertets længsler elskede den verden, som hans ideologiske forstand forkastede. Han var jordnær og himmelstræbende på samme tid og en altid kæmpende mand. Han udgav jo sine titler, imens Hitler var ved magten og skulle bekæmpes med Stalin som en nødvendig allieret, der efter krigen fortsat skulle modsiges som et barn af samme rodkud som nazismen. For ifølge Lewis udstillede begge disse småånder med jernsceptre blot begyndelsen på den efterkristne verdens hæslige fremskridtstro. En tænkning, som han kaldte »kronologisk snobberi«, hvor alt, der er fortid, må forkastes, alene fordi det er længere bagud på evolutionskæden. Den tænkning fører logisk til en overmenneske-ideologi, for hvis man tror, at man er den første generation, der kan gennemskue, hvad fortiden måtte ty til religion for at håndtere, så må næste generation jo blive overmenneske. Nazismen og marxismen ser Lewis tidligt som rene udtryk for materialisering af det kronologiske snobberi, der vokser frem af oplysnings-tidens løsrivelse fra de evige værdier og kristendommen. Man har gennemskuet alt og ser ingenting. Lewis var profetisk i sit afslørende blik, når han i fiktion og

prosa afslørede, hvad det ville ende med. Stalins sovjetiske forfatning, der skulle vise sig at koste 40 millioner sovjetborgere livet, er stadig den forfatning, hvori ordet *menneskerettigheder* optræder flest gange. Med en dyd bryder man alle de andre. Renhed var Tysklands. I dag er det sikkert noget andet. Hævet over fortiden, vil tidsånden med dens sociale ingeniørkraft søge at afskaffe synden med en sådan overanstrengelse af en enkelt dyd, at man bryder alle andre dyder. For løsrevet fra Guds hele orden og den naturlige morals sammenhængende tryllekreds, hvad skulle så afholde en fra at gøre det? Spørger Lewis i »Menneskets afskaffelse«.

Lewis kaldte moderniteten en tryllekreds og sagde, at der derfor skulle en anden besværgelse til – ikke mindre men mere fortryllelse skulle benyttes for at opheve den djævelske løgn, at djævelen ikke fandtes – han ville derfor genfortrylle. Som han sagde: Der er to forkerte måder at gå til djævelen på: Den ene er ikke at tro på ham, den anden er at være for optaget af ham.

Lewis er i det hele taget i alle sine tekster en ortodoks tænker i den forstand, at han tager Bibelen alvorligt. Han er en af de få kristne forfattere og tænkere i det 20. århundrede, der i en efter-kristen tid vovede at føre et forsvar for en tilbagevenden til, hvad vi i mangel af et bedre ord kunne kalde fælles kristendom. Med sit forfatterskabs klarlægning af »det, der er fælles for alle kristne«, har Lewis gjort mere for at smede kristne sammen og hjælpe dem med at forstå hinanden end nogen anden i nyere tid. Han har formået at vise os, hvad der er vigtigt, og hvad der

er mindre vigtigt. C.S. Lewis har givet kristne på tværs af konfessioner en sans for proportioner – et perspektiv. Og her 60 år efter hans død er han fuldstændig nutidig og yderst relevant. Han går ikke af mode, for han beskæftiger sig med de uforgængelige sager. Det evige er evigt aktuelt, uden det evige er alt evigt uaktuelt.

Apologet

Lewis havde modet til at sætte spørgsmålstegn ved de hovedantagelser, der hørte hans egen tid til og kritisere dens fasttømrede ideologier. Havde Lewis levet 200 år tidligere, så havde han såmænd nok gjort sig de samme overvejelser, men fordi han levede i en »efterkristen tid«, kom hans idéer til at virke ret overrumplende. Men de overrumpler med glæde. For sandheden gør os frie, som Herren siger. Man griner ofte, når man læser Lewis, fordi det føles som om, han simpelthen sætter tidens led tilbage på plads. Lewis søgte at frigøre sin egen tid fra det snobbete syn på fortiden, som vi er endnu mere underlagt i dag – det syn, som sagt, at alt ligesom i teknikkens verden går frem ad mod det bedre – også kulturen og værdierne. Lewis siger, at hver tid jo nok har sine teorier og næste tid derfor også vil have deres, men at de dog ikke med nødvendighed er en bedre udgave af vores, selv om vi som moderne abonnerer på udvikling. Firkantet sagt, så hævder Lewis, at man efter oplysningstiden tog den kristne tilgang, hvor alt sker i en større objektiv og hierarkisk orden, og vendte den på hovedet, så alt nu sker alene i kraft af menneskets drift og magt.

Man kan sige, at Lewis gjorde gengæld og vendte den tilbage på fødderne igen. Han udfordrede i hvert fald sin tid og sine læsere til at genoverveje deres påstande om kosmos, moral og bibel, men han gjorde det hele tiden uden at blive sippet eller fordømmende. Lewis taler derimod i sine bøger til de fleste på en logisk genial måde om at »komme højere op og dybere ind« og det uden klare konfessionelle grænser lige godt til katolikker som til protestanter, højkirkelige såvel som amerikanske baptister, rationelle calvinister, lutheranere og karismatikere. Lewis bekymrede sig om, hvad der simpelthen er verden og kristendom – »Fælles Kristendom«, som et af hans hovedværker også hedder, der blev til som radiotaler under den anden store krig. Med dette mener han de centrale læresætninger fra den apostolske trosbekendelse, som alle troende kristne deler og har til fælles. Mere specifikt forsvarede Lewis den metafysiske lære om treenigheden: at Gud er tre i en, inkarnationen: at Jesus er Guds søn, helt menneske og helt Gud. Han fastslog desuden den historiske sandhed i jomfrufødslen, miraklerne og den bogstavelige opstandelse, han fastslog den teologiske sandhed i forsoningslæren, at Kristus døde på korset for vore synder, og endelig så fastslog han, hvad man kunne kalde den »geografiske« sandhed af himmel og helvede. Som veninden Dorothy L. Sayers havde lært ham: Så ER dogmet dramaet, »The Dogma IS the Drama!«. Lewis fastholdt dåbens og nadverens mystiske betydning og nødvendighed for frelse. Til gengæld brugte han ikke megen tid på at vende dåbens og nadverens eksakte

betydning og overlod de mere specifikke og stridende betydningslag af forsoningslæren til fagfolk – de teologer, som han bestandigt gentog, at han ikke tilhørte, fordi han ikke henvendte sig til de samme folk som specialisterne men helst til lægmænd. Lewis troede på, at menneskets synd var sonet med Kristi korsdød, men præcist hvordan, undlod han at udfolde. På den ene side fastholdt han, at mennesket frelses ved troen på Jesus Kristus, men samtidigt talte han inden for en forudindtaget accept af et større hierarki og sakramenternes betydning, men undlod at blande sig i den lange debat mellem anglikanere og katolikker. Nogen kalder ham endda anglo-katolsk, selv om han var født i Irland som protestant – men han var i hvert fald aldrig antikatolsk, og han styrede fri af Scylla og Carybdis med fokus på sagens kerne, de centrale doktriner så at sige.

Lewis er i al dette i tjeneste for, hvad man kalder kristen apologetik. Det vil sige et logisk forsvar for den kristne tro. Men hans forfatterskab er ikke lagt fast i en bestemt apologetisk metode. Han breder den apologetiske hensigt ud over et stort antal forskellige genrer, for han ønskede netop ikke blot at være en specialist. I modsætning til vor tids specialisering, så efterlod Lewis et værk med en overraskende dybde og bredde. Udover ren apologetik skrev han inden for teologi og filosofi, producerede science fiction og fantasy, børnebøger og poesi, litteraturteori og æstetisk historie, kristne allegorier og spirituel selvbiografi, fiktive breve og åndelige meditationer. Og mange af disse genrer udfoldede han bedre end de

fleste og enkelte af dem genoplivede han simpelthen og gav tilbage til en ny tid med et evigtgyldigt budskab. For inderst i dem alle brændte der en glød af glæde ved og længsel efter det sande, det skønne og det gode. Derfor så Lewis heller ikke ned på de lavere genrer som børnebøger og fantasy, sådan som hans samtid gjorde, for han elskede simpelthen en god fortælling mere end noget andet, og den kærlighed er tydelig i hans fiktive forfatterskab men lige så implicit til stede i hans litterære kritik af fortidens forfattere og i hans udfoldelse af den kristne tro. Lewis formåede at bære kristendommen med over i en efterkristen tid blandt andet ved at smugle teologi ind gennem fortællingen. »Smuggled theology« er et begreb, han benytter (Hooper 2000), og ved det smugleri bar han de værdier med sig, som vi kender fra Bibelen. Derfor er et fænomen som ridderlighed med ham igennem alt, hvad han beskæftiger sig med, og han formår at smugle dette europæiske ideal med over i en ny tid, så det gik op for de fleste, at ridderligheden er en gave, der voksede ud af kirken og derfor ikke så forbavsende var i fare for at forsvinde med nedbrydningen af kristendommen. Som Lewis skriver: »Du kan ikke gøre grin med dyder og så forarges over at finde en forræder i din midte« (Lewis 2001). Lewis forsvarede den frie vilje, forstanden og den evige morallov. Han levede et ydmygt liv, gav, hvad få vidste, over halvdelen af den formue, som han tjente på sit bogsalg, videre til velgørenhed. Han udviklede ikke en arrogance, da han først blev berømt, og tog sig tid til at svare på alle breve og hver enkelt dags små krav,

der ofte er de største. Lewis boede med sin bror Warren i det lille hus »The Kilns« udenfor Oxford og var en beskeden mand. Hvis man, som en elev skrev, mødte ham på gaden, så kunne man være i tvivl om, hvorvidt man havde mødt den lokale slagter: rund og rød i hovedet, lidt sløset påklædt og med en buldrende stemme, der ofte brød ud i latter – også over ham selv. Lewis var ikke særligt forfængelig, når det kom til udseende, og så efter sigende frem til »hvor meget lettere det hele ville blive, når han engang blev skaldet« (Sayer 1995). Han havde i modsætning til de fleste betydningsfulde moderne forfattere en befriende selvironi og selverkendelse, og når han sammen med venner eller studerende røg og drak stærkt the, portvin eller øl fra en tønne på kontoret ved Magdalen College, så hævdede hans stemme og latter sig ofte over de andres. Lewis glemte ikke, hvem han var, hvor han kom fra, og som vi skal se, hvor han skulle hen. For at bruge et billede, så er Lewis som den venlige og dannede, muntre men faste butler i kristendommens store Herresæde. Han byder dig indenfor med varme og klare retningslinjer, og man opholder sig trygt under hans ledsagelse inde i den store Hall, men hvilken dør man efterfølgende går ind ad for at overnatte, blander han sig ikke i. Lewis er på den måde modigt rettroende og ortodoks, men samtidigt generøs på en økumenisk facon.

Længslens argument

Lewis siger, at det faktum, at vi oplever tørst, er et bevis på, at der findes vand, og at vi er skabninger for hvem, det er naturligt at drikke vand. På samme måde an-

tyder det faktum, at vi længes efter noget som vores naturlige verden ikke kan levere, at der gives en anden og overnaturlig verden. Længslen garanterer ikke, at vi vil nå den anden overnaturlige verden – hvis vi er strandet i en ørken, ville vi dø af tørst, men længslen antyder, at vi er skabninger, som er i stand til at nå den, og som på en eller anden måde er skabt dertil.

Modernitetens omvendte verden vil derimod forklare os, at disse evige længsler blot er sublimeret drift. At tro på noget over denne verden er således blot et biprodukt af en fejlrettet seksualdrift, kærlighed er kun en sublimering af lyst og »himelen« bare en illusion. Det hele er udtryk for overtro og ønsketænkning. Men Lewis siger, at modernismen kun kommer frem til den konklusion, fordi de som *udgangspunkt* accepterer, at det overnaturlige ikke eksisterer. Når materie og natur er alt, der findes, må man forklare det overnaturlige med de forhåndenværende søm. De nærmer sig, siger Lewis, virkeligheden »nede-fra-og-op«, de insisterer på, at det højere altid må være en kopi af det lavere; »de nægter at overveje, at det lavere kunne være kopien«. I hvad der er et karakteristisk træk, vender Lewis således hele det moderne blik om: Den menneskelige længsel er ikke en projektion fra nedenunder, men en inkarnation fra oven.

Spørgsmålet er, om alt kommer indefra, eller om det kommer udefra. Lewis vil påstå, at alt kommer udefra, og så vil det evige noget med os. Det gode, det sande og det skønne er de midler, som det evige udefra bruger til at minde os om et højere mål. Men netop fordi de midler er skønne, kan de komme til at blokere for denne vi-

sion af den sande genstand, som vi søger. Alt det gode, hvormed det evige minder os om det højere mål, kan midlertidigt komme til at tjene som en afgud for os. Det er det modernes afvej – her ender vi med at forveksle midlet med målet; vi tror for eksempel, at skønheden ligger i musikken eller i formerne, selv om skønheden i virkeligheden blot skinner igennem dem. Til sidst vil vi derfor endda gøre selve længslens gode følelse til en afgud, og dermed vil vi helt miste interesse i at opfylde den.

Igennem hele sit forfatterskab understreger Lewis fire sider af længslen, som det er vigtigt at have for øje: For det første, så er det de noble sager og ikke de lave, der oftest tjener som afguder, forhindringer og afveje på vores vej mod den ægte glæde, fordi de lettere kan gøre det ud for den ægte vare. En velbjerget borger ved en moderne kunstfernisering er i større fare for afguderi end en prostitueret på havnen, fordi den sidste godt er klar over, at det hele kunne være bedre. For det andet siger Lewis, at et individ kan reagere forkert på sine længsler på to måder: Han kan bevæge sig rastløst omkring, som en romantiker fra den ene genstand til den næste i sin søgen efter opfyldelse og dermed bebrejde genstandene deres manglende evne til at mætte ham – så at sige fortære sig gennem verden, eller han kan som en stoiker eller kyniker afvise alle længsler som smukke løgne. For det tredje vil Lewis sige, at med vores dybeste længslers opfyldelse, så er mange af os villige til at gå på kompromis og nøjes med en bleg skygge af det, som Gud tilbyder os. Problemet er ikke, at vi vil for meget, men at vi vil for lidt. Endeligt vil

Lewis for det fjerde påstå, at mange i virkeligheden frygter at modtage og acceptere netop den evige genstand, som de så inderligt længes efter.

Men det første spørgsmål er altså til enhver tid, om vi mener, at alt kommer indefra eller om det kommer udefra, og Lewis skulle senere udtrykke det smukt, da han beskriver, hvordan han fik idéen til Narniabøgerne: »En ting er jeg klar over. De begyndte alle som billeder i mit hoved ... Som du kan se, så ved jeg meget lidt om, hvordan fortællingen blev født. Det vil sige, jeg ved ikke, hvor billederne kom fra. Og jeg tror ikke, at der er nogle, der helt præcist ved, hvordan de 'finder på ting'. At finde på noget, er en meget mystisk ting. Når du får en idé, kan du så fortælle nogen, præcist, hvordan du kom på den?« (Lewis 1966).

Myten der fandt sted

Lewis anerkendte længslens erfaring hele livet. Men da han en periode af sit liv var ateist, gav han den forskellige navne og kredsede om den, og det var først i 1930'erne, at de mange sælsomme glimt af kreativitet, længsel og glæde blev bundet op på Gud og satte ham fri.

Lewis fandt, som vi så, for det første ud af, at dydens allegorier og den romantiske kærlighed fra *the knightly chivalry* var det smukkeste, som middelalderen havde bragt med sig. Da det derudover ved hans flittige læsning af alle kildetekster desuden viste sig for ham, at netop denne etos, som middelalderens univers havde skabt, var en blomst af kristendommen, begyndte han langsomt at beskæftige sig mere og mere med troen.

Læsningen af engelsk middelalder litteratur på Magdalen gav således Lewis et fornyet og friskt blik på betydningen af kristendommen. Lewis var langsomt begyndt at se en sammenhæng mellem sine gamle og velkendte »Pangs of Joy«, myterne, ridder-romancens etos og den kristne tro. Men det var endnu forstandsmæssigt uforløst og derfor modstræbende, at han tog med. Som han skriver det til vennen Arthur Greeves: »Jeg er som et perfekt stemt instrument, der foretrækker at spille på sig selv, fordi det tror, at det kender melodien bedre end musikeren« (Hooper 1979).

I en forelæsning, som Lewis senere holder i det sokratiske selskab i Oxford, siger han: »Hvis kristendommen kun er en mytologi, så må jeg indrømme, at den mytologi, som jeg tror på, ikke er den mytologi, jeg bedst kan lide. Jeg kan langt bedre lide græsk mytologi: irske endnu bedre: de nordiske allerbedst« – løsningen på dette spørgsmål om kristendommens »sande myte« gør sin kopernikanske vending på en vandretur med vennerne Hugo Dyson og J.R.R. Tolkien, en sen nattetime ad stien Addison's Walk bag Magdalen College, for det er i spændingsfeltet mellem myte og rationalitet.

Tolkien, der var 6 år ældre end Lewis og som filolog i 1926 udnævnt til professor i Angelsaksisk ved Merton College, Oxford, blev en fælles pilgrimsvandrer, som sælsomt lærer Lewis, at Gud kan lade redningen komme fra den mest uventede kant. Lewis skriver i »Overrasket af Fryd«, at han fra sin fødsel som ulstermand i det protestantiske Belfast var blevet advaret eksplicit mod katolikker og fra sit engelsk-

fakultet implicit advaret mod filologer – Tolkien var begge dele.

Sammen stifter de to den uformelle gruppe »The Inklings«, hvori de hver uge mødes på Lewis' kontor på Magdalen samt på pubben »The Eagle and child« – kaldet »bird and the baby« for med en lille gruppe ligesindede, kristne mænd samt enkelte gæster at læse op og få reaktioner på de værker, som de skrev på. Tolkien sagde siden hen at uden Lewis' opmuntrende støtte ved disse faste ugentlige møder i tiden efter krigen og frem til slutningen af 50'erne, så ville hans projekt med Ringenes Herre aldrig været blevet færdigt. Tolkien arbejde på teksten i næsten 30 år og havde næsten opgivet udgivelse, da det endelig lykkedes. Lewis tilkendegiver samtidigt, at uden Tolkiens støtte ville han slet ikke være blevet ført ud af den moderne vildfarelse, der afskar ham fra kristentroen. Han var som Tolkien lidenskabeligt optaget af myte og opstandelse, men havde frem til slutningen af 1920'erne været som »en fange, der ikke talte om andet end frihed«. Han var draget af Fairyland og elskede dens drømme, men hans forstand hånede de længsler, hvis gløder hans forestillingsevne varmede sig ved. Men en vandring ad Addison's Walk den 19. september 1931 førte til den vending, der satte skred i Lewis forståelse af sammenhængen mellem myte, hedenskab og kristendom. Et logisk skred, der løftede hans forstand med over i et forhold til Gud. Et forhold, der langt om længe satte ham fri til at begynde at bygge sine tanker og værker op omkring *The Argument by Desire*.

Tanken, som Tolkien og Hugo Dyson den aften fik gjort klar for Lewis, lød: Mennesket har alle dage og i alle kulturer fortalt myter om det himmelske – i hulemalerierne, Sparta og Hellas til Virgils Rom og de old-finske kvad og nordens mytologier. Hertil har Lewis længe sagt, at eftersom alle de hedenske myter også handler om det himmelske, så er den kristne myte bare en mere i rækken af kønne men smukke løgne om handling og moral – og den kristne er, som vi hørte, ikke engang den mest spændende. Lewis lærte, at det hele skal vendes om, så vi i stedet siger: Alle de hedenske myters fortællinger er menneskets poetiske tilnærmelser til det, som Gud har skabt mennesket til at længes efter. De er på sin vis også bærer af sandhed, men der er en om end virkelig så dog ufokuseret glød i dem. Først med Kristi liv, død og opstandelse har vi en myte, der er blevet historisk. Gud, der bliver menneske i Kristus, opfylder ikke blot Det Gamle Testaments profetier men kropsliggør bogstaveligt talt centrale motiver og længsler, som findes i alle verdens mytologier, ja alles hjerter. Der er sammenfaldende temaer i alle før-kristne myter, men i stedet for at lade det faktum relativere kristendommen som bare endnu en smuk løgn blandt myter, der heller ikke er sande, får hedenskabets utallige myter dermed en evig glød fra det guddommelige lys. Det bør derfor ikke være overraskende, at Gud har lagt myter i hedningernes sind, som Lewis senere siger, for som deres skaber er det Guds ønske at give dem drømme om deres frelse. Det er, som kunne Platon i mødet med evangeliet have sagt om sin hulelignelse:

»Nå, det var det, som jeg prøvede at sige!« Gud fortæller gennem hedenske poeters anelser, men da han kom til jorden som Kristus, har han en gang i historien ladet sig nedsænke i sin egen fortælling. Lewis bruger siden et billede, hvor han siger, at det godt kan være, at Hamlet ikke kan gå op på Kronborgs loft og møde Shakespeare, der som forfatter jo er i en ganske anden dimension, men Shakespeare kan til gengæld som forfatter vælge at møde Hamlet i sit eget stykke, hvis han skriver sig ind i sit eget drama. Det er det, Gud gør med Jesus Kristus. Gud skriver sig ned i sin egen fortælling med inkarnationen. Og med Jesu fødsel bliver den store kode, myten, for første gang til virkelighed, »Myth became fact«, som en senere tekst af Lewis kom til at hedde. Kristendom er den eneste myte, der har fundet sted, og vi finder derfor her den sande myte til hvilken, alle andre myter har peget hen. Lewis vil siden benytte udtrykket »de gode drømme« som en fællesbetegnelse for de gange i førkristen tid, hvor heden-skabets myter på forskellige måder er blevet tilladt at foregribe Kristus. Hele den religiøse historie i den førkristne verden har fra sine bedste sider foregrebet Ham. Det kan ikke være anderledes, siger Lewis. Fordi lyset, som har oplyst ethvert menneske, kan skinne mere klart, men det kan ikke ændre sig. Altings Begynder kan ikke pludselig begynde at være, i den populære forståelse af ordet, »original« (Lewis 2023c).

Med denne omvendelse af rationaliteten kunne Lewis med et forbinde kristendommen med sin fascination af det mytologiske sprog, der hele livet havde fanget

hans hjerte og de glimt af lykke ved »Joy«, som skaberværket havde hævet ham op i, samt hans længsel efter de store fortællinger.

Afslutning

Hver gang du tager en bog af Lewis op, vil du kunne genkende hans tankers særlige gennemslagskraft. Hans billeder og overvejelser er simpelthen til at forstå. Som ingen anden har de også støttet mig i mit virke som sognepræst i den danske folkekirke og på et dybere personligt plan. Når jeg har prædikeret på Thurø, talt med danskere i deres hjem, gået til alters med en omvendt kommunistisk barndomsven, stået som feltpræst for soldater i Afghanistan og Irak og på Al Assad Air Base undervist U.S. Marine Corps i filosofi og tro, korresponderet med ortodokse præster, talt med en persisk munk i et kloster syd for Rom eller faldet i snak med en engelsk dame, der læste »Sorgens dagbog« i et tog mod Greater Malvern – når det udfordrende ved livet og kristendommen berøres ved hjælp af bare en overvejelse fra Lewis, så er det altid som om »døren går på lette hængsler«. Noget så enkelt som meningsfuldhed er vel den vigtigste årsag til, at Lewis er udbredt. En anden årsag er, at han skrev til »manden på jorden«. Han skrev i et hverdagsprog og altid i første person og direkte til læseren. Lewis var belæst og kunne sagtens have skrevet i høj stil, men han valgte at skrive til lægmanden. Det betyder ikke, at hans værker er forsimplede – at læse ham kræver virkelig fokus, fuld opmærksomhed samt modne overvejelser, men hans bøger er aldrig gjort hemmelighedsfulde eller opstyltede

med teknikaliteter for at reservere indholdet for de indviede. Lewis taler direkte til hjertet af sin læser på en varm og engageret måde, der er sjælden i moderne bøger fra akademiske medarbejdere. Når du læser Lewis, så er det som om, han taler direkte til dig, og mange af hans bøger er da også begyndt som forelæsninger. Han taler med stor ihærdighed og ikke mindst en levende humor. Han udfordrer sin læser til at gøre både dybe overvejelser samt se på ganske almindelige hverdagsbegivenheder, og så drejer han dem begge med stor virtuositet 180 grader og vender op og ned på det hele. Vante tankegange og nedtrådte idéer vendes på hovedet ikke bare for sjov men for at udfordre vores antagelser, så man som læser får set gamle sager i et nyt og friskt perspektiv til stor overraskelse, befrielse og morskab. Lewis formår at udfordre vores fastlåste verdensbilleder og fordomme, og det foregår med stor elegance og i hans bedste bøger på næsten hver eneste side. Der er tale om sjælefitness. Og man læser ham derfor ikke let og hurtigt men ved fortsat ihærdighed med stort udbytte.

Litteratur

Denne artikel bygger på en bred læsning af tekster af Lewis og sekundærlitteratur. Herunder er en række referencer, som kan tjene til inspiration til videre læsning:

Hooper, W. (red.). 1969. »De Descriptione Temporum«. I *Selected Literary Essays by C.S. Lewis*. Cambridge University Press.

Hooper, W. (red.). 1979. *They stand together: The Letters of C.S. Lewis to Arthur Greeves*. Collins.

Hooper, W. (red.). 2000. *The Collected Letters of C.S. Lewis*. HarperCollins.

Lewis, C.S. 1966. "It all began with a Picture«. I *Of Other Worlds*. Harvest Book.

Lewis, C.S. 2001. *Menneskets afskaffelse*. Mimer.

Lewis, C.S. 2014. »Myth became fact«. I *God in the Dock*. William B Eerdmans Publishing Co.

Lewis, C.S. 2017. »The Necessity of Chivalry«. I *Present Concerns*. HarperOne.

Lewis, C.S. 2020. *Djævelske Breve*. ProRex

Lewis, C.S. 2022. *Herlighedens tyngde*. ProRex.

Lewis, C.S. 2023a. *Den store Skilsmisse*. ProRex.

Lewis, C.S. 2023b. *Overrasket af Fryd*. ProRex.

Lewis, C.S. 2023c. *Tanker om Salmernes Bog*. ProRex.

Lippmann, W. 2005. *A Preface to Politics*. Prometheus Books.

Sekundærlitteratur:

Aallmann, Thomas Ø. 2022. *C.S. Lewis – hans liv, tanker og verden*. ProRex.

Sayer, George. 1995. *Jack*. Scandinavia.

Zaleski, P. og C. 2015. *The Fellowship*. Farrar, Straus and Giroiux.

Forfatter

Thomas Ø. Aallmann
tha@km.dk